

LOGICĂ ȘI TEORIA CUNOAȘTERII

DESPRE VECHEA ȘI NOUA FOLOSIRE A TERMENULUI „GEN”. SCURTĂ ABORDARE LOGICĂ

MARIUS DOBRE

Institutul de Filosofie și Psihologie „C. Rădulescu-Motru” al Academiei Române

On the old and new use of the term “genus”. A short logical approach. I tried to contribute in this article with some clarifications, and suggestions coming from logic in order to understand as accurately as possible the old and new use of the term „genus” in Romanian language. For the beginning, I presented some landmarks related to the usual use of the term and some linguistic interpretations of the new meanings. Then, in the logical analysis itself, I chose and commented several other old and new meanings of the term „genus”: in the genus-species relationship, in the generic example and in the explanation. After this analysis, we found that, in addition to the new meanings acquired by this term (worthy of study especially by the science of linguistics), the term also retained its old meanings with logical relevance.

Keywords: meaning; genus; species; generic example; explanation.

CONSIDERAȚIUNI INTRODUCȚIVE

Termenul „gen” este unul frecvent folosit în vorbirea cotidiană sau în cea științifică, acoperind o multitudine de înțelesuri care nu generează de obicei dificultăți vorbitorilor de limbă română. De regulă, dificultățile apar atunci când un termen capătă noi semnificații, așa cum se întâmplă și în cazul termenului ales aici pentru analiză, în condițiile în care, relativ recent, în limbajul tinerilor îndeosebi, termenul ajunge să capete noi înțelesuri. Astfel, vom încerca în continuare să contribuim cu unele clarificări, precizări și sugestii venite dinspre logică în vederea deslușirii cât mai precise a vechii și noii folosiri a termenului. Vom înfățișa pentru început câteva repere legate de folosirea obișnuită a termenului și câteva interpretări lingvistice ale noilor sensuri. Apoi, în analiza logică propriu-zisă, vom alege și comenta alte câteva vechi și noi înțelesuri ale termenului „gen” în raportul gen–specie, în exemplul generic și în explicație.

În contextul în care tânăra generație își formează și un vocabular propriu, întrebările care se pun în principal sunt: schimbă noile înțelesuri ceva în limbajul și în gândirea logică obișnuite sau chiar înlocuiesc vechile înțelesuri?; dacă nu schimbă mare lucru, fiind vorba doar de o modă (specifică de altfel oricărei tinere generații), are rost să le acordăm importanță, să încercăm să le înțelegem? Cât stă în puterea noastră să clarificăm noile înțelesuri și să le comparăm cu vechile înțelesuri, în condițiile în care avem de-a face cu un polisemantism ridicat?

În ce privește această nouă generație, lingviștii identifică în setul lor terminologic, pe lângă „gen”, și alți termeni cu semnificații noi precum: epic, urban, tare, fază, viu, respect, iconic, atitudine, focusa, panică, marfă, arde, spart etc. Stabilirea noilor semnificații ale unora dintre termenii specifici generației tinere este importantă mai ales pentru a înțelege discursul acesteia. Pe lângă împrumuturile abuzive din limba engleză sau pe lângă transformarea unor cuvinte englezești în cuvinte românești (ca în exemplul „to share” e transformat în românește în „a șerui”), o aglomerare de asemenea termeni poate părea ininteligibilă pentru cei „neinițiați”, astfel că este deja important să ne punem la curent cu „nou-limba” zilelor noastre. Este, desigur, motivul pentru care este nevoie de a interveni cu unele limpeziri venind și din zona logicii, căutând eventualele înțelesuri cu relevanță logică ale termenului „gen”.

DESPRE FOLOSIREA OBIȘNUITĂ A TERMENULUI „GEN”

Legat de folosirea obișnuită a termenului „gen”, este firește necesar să apelăm mai întâi la *Dicționarul explicativ al limbii române*, care indică următoarele sensuri pentru acesta:

1. Fel, soi, tip (pe care le reprezintă un obiect, o ființă, un fenomen etc.); fel de a fi al cuiva.
2. Diviziune obținută prin clasificarea creațiilor artistice după formă, stil, temă; pictură de gen = pictură care înfățișează aspecte ale vieții de toate zilele; Fiecare dintre diviziunile fundamentale în care se împart operele literare și care cuprind creațiile asemănătoare prin modul de a reprezenta realitatea, genul epic, genul liric, genul dramatic, genul oratoric.
3. Categorie gramaticală bazată pe distincția dintre ființe și obiecte, precum și dintre ființele de sex masculin și cele de sex feminin.
4. (Biol.) Categorie sistematică, subordonată familiei care cuprinde una sau mai multe specii înrudite de plante sau animale.
5. Clasă de obiecte care au note esențiale comune și cuprind cel puțin două specii. – Din lat. Genus, -eris.¹

În *Dicționarul de neologisme* mai găsim: „Stil personal, manieră de a compune” și „Totalitatea lucrărilor muzicale reunite prin tematică, mijloace de expresie etc.”²

Cele de mai sus redau destul de fidel utilizarea termenului „gen” în limba română de zi cu zi, în teoria literară, lingvistică, în teoria biologică sau în teoria logică, utilizare încă valabilă, care de acum ar putea primi și calificativul de „veche” (dar nicidecum desuetă), în lumina noilor înțelesuri primite de la tânăra generație sau, mai bine spus, doar în lumina noilor înțelesuri primite de la tânăra generație.

Următoarele expresii dau seamă de unele utilizări obișnuite a termenului gen în exprimarea cotidiană:

- (1) Jazzul e o creație artistică din genul muzical.
- (2) Este greu să ajungi la acest gen de măiestrie artistică.

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Institutul de Lingvistică, Academia Română, coordonatori: Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 417.

² Florin Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei Române, 1997, p. 657.

- (3) Aha, ești genul care crede în sfârșitul lumii!...
- (4) A fost o luptă corp la corp, din genul luptelor directe.
- (5) Discursul tău face parte mai degrabă din genul liric, întrucât a fost patetic...

Primul enunț este o definiție care include jazzul în genul creațiilor muzicale și este înțeles fără nicio problemă de orice vorbitor de limbă română; la fel și enunțul (4). În enunțurile (2) și (3), termenul gen este sinonim cu „tip”, „soi”, „fel” (sau „fel de a fi”), sinonime indicate în DEX și este la fel de ușor de înțeles. Enunțul (5), deși ușor critic-ironic, ușor dezaprobat, exprimă în cele din urmă tot o categorisire (o clasare) și transmite că discursul a fost patetic, precum operele din genul liric.

PROBLEME LINGVISTICE

Preocupările lingviștilor vizează desigur noile sensuri ale termenul gen, dar și chestiunea legitimității intrării sau acceptării în limbă a unui asemenea tip de termeni.

Într-un articol dedicat terminologiei generației tinere de la noi, găsim următoarele semnificații ale termenului³:

Gen, adv. de întărire: la urma urmei, mai bine zis, în definitiv, cu alte cuvinte, va să zică. Se folosește în vorbirea curentă pentru a substitui punctul, ca semn de punctuație, deci pentru a marca finalul unei propoziții: „Am fost la un eveniment epic, gen”. De asemenea, poate substitui adverbul „ca”, folosit într-o comparație: „Am fost la un eveniment gen protest, așa”.

Prima observație pe care o putem face este legată încă o dată de bogăția de înțelesuri noi ale termenului. A doua: în primul exemplu, este dificil să concepem că un cuvânt, oricare ar fi el, poate substitui un semn de punctuație, în cazul nostru, punctul; dar prudența ne îndeamnă să-i acceptăm și această funcție, doar gândindu-ne la imaginația tinerilor sau doar justificând situația prin imaginația fecundă a tinerilor; este mult mai acceptabilă interpretarea conform căreia „gen” ar avea mai degrabă aici o funcție de întărire, așa cum suntem avertizați de la bun început, putând fi înlocuit cu „la urma urmei”, „în definitiv”. Funcția de întărire a termenului „gen”, inclusiv în ceea ce privește acest exemplu, ne-a fost confirmată de un grup de studenți cu care ne-am consultat, utilizatori ai termenului. Niciunul nu a confirmat însă că folosește „gen” în loc de punct. A treia observație: ultima interpretare, genul în calitate de comparație, chiar dacă așa ar explica-o vreun reprezentant al utilizării „noii-limbi”, nu pare a fi conformă cu semnificația reală a termenului „gen” din acest exemplu. „Gen” pare, mai degrabă (repetăm, în acest exemplu), sinonim cu „tip” sau „fel”. Credem că nu este greșit a se reformula exemplul în următoarea manieră: „Am fost la un eveniment de tipul protest”. O a patra observație: nu este imposibil, legat de ambele exemple, ca utilizatorul să nu fie conștient de înțelesul pe care îl atribuie termenului, să fie adăugat inutil (să nu excludem nici igno-

³ Laurențiu Ungureanu, Mihai Mincan, *Noua limbă română, gen. Îndrumar (epic) de comunicare modernă*, https://adevarul.ro/news/societate/noua-limba-romana-gen-Indrumar-epic-comunicare-moderna-1_526a513ec7b855ff567b54f1/index.html, accesat la 30.03.2022.

ranța în materie de limbă română a unor utilizatori), el vrea pur și simplu să introducă termenul în discursul său doar pentru că e la modă, pentru că e „cool”.

După unele opinii exprimate de lingviști, legat de ultima observație, un pericol mai mare decât folosirea cu neștiință a termenilor de asemenea tip este lăsarea la voia întâmplării a transformării limbii prin introducerea unor înțelesuri necontrolate și pierderea totală a vechilor înțelesuri, ceea ce ar conduce, în cel mai rău caz, la izolarea lingvistică a grupului care acceptă noile înțelesuri⁴. Alți lingviști au încredere în „înțelepciunea și armonia limbii”, iar asemenea „inovații excentrice” sunt uneori acceptate în limbă, altelei nu⁵. Ceea ce este foarte grav la grupurile de tineri ce preferă noile cuvinte în dauna celor vechi este faptul că își sărăcesc limbajul, ajungând să stăpânească doar în jur de 300 de cuvinte, iar lipsa unui vocabular bogat slăbește și inteligența⁶. Într-adevăr, folosirea excesivă a cuvintelor preferate, a argoului adolescentin, este dăunătoare formării vocabularului tinerilor, în cele din urmă maturizării lor culturale; se pare, însă, că, odată depășită o anumită vârstă, oamenii intră într-o oarecare normalitate, revin la limbajul uzual și așa pare că s-a petrecut cu toate generațiile din urmă. Iar limba română a trecut peste influența slavă, greacă, franțuzească și peste nenumărate argouri, chiar dacă a reținut substanțial din fiecare câte ceva.

O parte din grupul de studenți cu care am lucrat ne-a dezvăluit că folosește termenul „gen” și cu înțelesul de „aproximativ”, oferind următoarele exemple (culese din mesageria lor de WhatsApp):

- (6) Ceva de genul
- (7) Da, era un oraș mic, gen 8.000–10.000 de locuitori
- (8) Gen, la jumătate
- (9) La mine pe stradă și alături, gen,

ceea ce ne face să ne gândim că nici lingviștii și nici logicienii nu vor reuși să epuizeze noua bogăție de înțelesuri ale termenului. În plus, este atât de des folosit în vorbirea de zi cu zi a unora dintre tineri, încât putem rămâne cu impresia că în cele mai multe cazuri este vorba de un tic verbal.

TERMENUL „GEN” ÎN ABORDARE LOGICĂ

a. RAPORTUL GEN–SPECIE

Vom reveni în cele ce urmează asupra unor aspecte bine cunoscute ale teoriei genurilor și speciilor din logica clasică în vederea amplificării importanței acesteia.

Aristotel conferă genului (din gr. „genos”) următorul statut⁷: „este ceea ce se enunță ca esență a mai multor lucruri care se deosebesc din punctul de vedere al speciei”.

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ Aristotel, *Topica*, I, 102 a–102 b.

Descoperim esența unui lucru răspunzând la întrebarea „ce este lucrul care se află în fața noastră?” De exemplu, la întrebarea „ce este omul?”, răspundem „un animal”; „omul” face parte din genul animal. „Care este esența unui lucru ne-o arată genul; el este cel dintâi element cerut de definiție”⁸ (despre definiție vom vorbi ceva mai jos – n.n.). Specia preia caracterele genului adăugând o seamă de caractere de grup care o disting de alte grupuri ce se pot forma în interiorul genului. Sau: „Genul (*A*), care, dintr-un punct de vedere, înfățișează partea comună a tuturor speciilor subordonate (*Aa*, *Ab*, *Ac*), dintr-un alt punct de vedere, altfel privit, reprezintă condiția fundamentală a existenței speciilor, deosebit de acele cauze care determină individualitatea lor”⁹. Cel mai simplu spus, genul reprezintă o clasă de obiecte ale cărei subclase sunt numite specii. Discutând despre gen alături de specie, cum s-a spus, discutăm despre termeni relativi unul la altul, așa cum discutăm despre termenul „părinte” relativ la termenul „fiu”¹⁰.

Teoria asupra genurilor și speciilor este studiată în logica de azi la capitolul rezervat Logicii termenilor și pare, la prima impresie, un subcapitol minor, destinat înțelegerii unui raport între termeni (între gen și specie există un raport de ordonare, genul fiind noțiunea supraordonată, iar specia noțiunea subordonată), util mai departe în teoria definiției (în structura definiției prin gen și diferență specifică) și în teoria clasificării și diviziunii (în alcătuirea sau separarea genului în funcție de speciile sale). Cel puțin expresiile (1), (4), (5) de mai sus pot fi interpretate drept operații elementare de punere a unei specii sub un gen.

Însă, odată cu redescoperirea logicii stoicilor, care era o logică a propozițiilor, și odată cu dezvoltarea ei magnifică din logica modernă, s-a subliniat, prin comparație, că logica clasico-aristotelică era o logică a termenilor prin excelență¹¹. Logica clasico-aristotelică era văzută de obicei ca o logică a termenilor, propozițiilor și argumentelor, o logică în care termenii sunt alăturați în propoziții, iar propozițiile sunt alăturate în argumente (dintre care unele propoziții numite premise susțineau alte propoziții numite concluzii). Văzută ca o logică a termenilor, logica acordă preponderență deci termenilor și raporturilor dintre aceștia, astfel încât propozițiile și argumentele (silogismele) sunt raporturi între termeni. Dacă luăm silogismul

Toți oamenii sunt muritori
Grecii sunt oameni
Deci, grecii sunt muritori

vom observa, pornind de la teza de demonstrat („Grecii sunt muritori”), că el se desfășoară ca un raport între termeni, ca un raport între genuri și specii: termenul „greci”

⁸ Vezi și Aristotel, *Topica*, VI, 142 b.

⁹ Ion Petrovici, *Teoria noțiunilor*, ediția a III-a, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 157.

¹⁰ Irving Copi, *Introduction to Logic*, fourth edition, New York, Macmillan Publishing co., London, Collier Macmillan Publishers, 1972, pp. 133–134.

¹¹ Vezi, de pildă, J.M. Bochenski, *A History of Formal Logic*, translated and edited by Ivo Thomas, Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame Press, 1961, p. 108; de asemenea, Jan Lukasiewicz, *On the History of the Logic of Propositions*, în *Selected Works*, North Holland Publishing Company – Amsterdam, London, PWN – Polish Scientific Publishers – Warszawa, 1970, pp. 197–198.

este specie pentru termenul/genul „oameni”, iar termenul „oameni” este specie pentru termenul/genul „muritori”.

În această ordine de idei, se poate spune că unele operații de alipire a speciilor la genuri sunt, de fapt, argumentări în forme foarte simple. Luând, de exemplu, enunțul (5) de mai sus, „Discursul tău face parte mai degrabă din genul liric, întrucât a fost patetic...”, putem reface argumentul astfel:

Orice discurs patetic face parte mai degrabă din genul liric
 Discursul tău a fost patetic
 Deci, discursul tău face parte mai degrabă din genul liric

unde una dintre premise este subînțeleasă.

Alte operații logice extrem de frecvente cu genuri și specii sunt definiția, clasificarea sau diviziunea. În definiția „Elegia este un poem liric caracterizat prin exprimarea unui sentiment de tristețe, melancolie, durere”, termenul „poem liric” este genul, iar „exprimarea unui sentiment de tristețe, melancolie, durere” diferența specifică. Diviziunea înfățișează clar separarea genului în specii; luând exemplele pomenite în DEX, genul liric are o sumedenie de specii (elegia, oda, pastelul, meditația, glosa, epistola etc.), genul dramatic are trei specii (tragedia, comedia, drama).

În genere, operația de alipire a unei specii la genul său reprezintă un demers logic ce solidifică structura argumentativă a discursului cotidian sau științific. Ne dăm seama acum de importanța ce revine de acum genurilor și speciilor în comunicare.

Să revenim acum și la folosirea actuală a termenului „gen” și să-l judecăm în lumina celor discutate de mai sus. Să mai luăm câteva formulări:

- (10) Eu nu înțeleg ce analiză vrea profesorul. Gen, din aceea clasică sau modernă?
- (11) A zis ceva gen: „Bine ați venit!”
- (12) Mi s-a părut mai finuță prima variantă, gen elegantă.
- (13) Și pare de firmă, gen.
- (14) Culoarea perdelei este ocră, un tip de galben, gen.

Din punctul nostru de vedere și al majorității studenților cu care am lucrat, toate cele cinci formulări de mai sus pot fi interpretate și ca raporturi între clase și subclase, între genuri și specii (o marjă de incertitudine există, totuși, dată fiind subiectivitatea utilizatorilor). La (10), emițătorul dorește să știe în ce categorie să-și încadreze analiza, în cea clasică sau în cea modernă. (11) exprimă încadrarea spuselor cuiva în clasa urărilor de tipul „Bine ați venit”. La (12), varianta „finuță” este specie pentru „elegant”, în viziunea utilizatorului. În formula (13), un obiect de îmbrăcăminte poate fi clasat ca obiect de calitate, „de firmă”, mai degrabă decât în clasa obiectelor de fabricație ordinară. Dacă și culorile au specii, atunci, în (14), ocră este specie pentru galben; de adăugat că aici există deja termenul „tip” care indică o clasă superioară, „gen” având mai mult rol de întărire.

La finalul acestui subcapitol, încă o precizare. În limbajul comun (sau în „vechiul” limbaj comun, după sugestia făcută în titlul articolului), termeni precum „tip”

sau „fel”, dați drept sinonimi cu „gen” și în DEX, sunt utilizați și pentru a desemna și specii, ca în exemplele „un mamifer de tipul felină”, „un automobil de tipul electric”, fără a provoca reacții de respingere din partea auditoriului ca în cazurile unor erori logice. Se pare că termenii respectivi pot fi folosiți oricând pentru a desemna diferite clase sau subclase, categorii de obiecte în genere, doar să aibă un nivel de generalitate mai ridicat. În ce ne privește, am încercat să evidențiem mai sus doar înțelesul său de „gen”, de „clasă supraordonată”.

b. EXEMPLUL GENERIC / MODELUL

Termenul „exemplu” are de obicei două sensuri: (1) un caz oarecare, un specimen; un element dintr-o serie de elemente echivalente, (2) manieră de a fi sau de a se face demn de a fi imitat, de unde termenul derivat „exemplar” (ca în expresia „comportament exemplar”, demn de a fi urmat)¹².

Există însă o altă specie de exemplu, exemplul generic, relevant pentru discuția de față. Să luăm următoarele enunțuri din vocabularul tinerilor:

(15) Îi iese bine driblingul pe partea stângă. Lionel Messi, gen.

(16) Era un călugăr cu vocație de sfânt, gen părintele Arsenie Boca.

Cele două nume pomenite mai sus stau drept exemple generice, exemple ce dau seamă de două categorii de oameni, fotbaliști de excepție și călugări cu vocație. Vorbitorul acordă valoare unor persoane prin raportarea lor la niște personaje exemplare; este o subordonare valorizantă. Cele două personaje emblematice dau seamă de tot genul respectiv, sunt prototipuri și oricine procedează ca ei se înscrie în genul respectiv; pe baza unui enunț legat de ei se poate trage o concluzie pentru întreg genul¹³. Spre deosebire de exemplul oarecare, care este o formă de întemeiere foarte slabă, întemeind concluzia pe un singur caz, exemplul generic are o mare forță în argumentare, dă seama de toate cazurile, stă drept temei puternic pentru eventuale concluzii (vedem asemănarea izbitoare cu holomerul din Logica lui Hermes a lui Constantin Noica).

În retorică, exemplul generic ia forma modelului ce dă seamă pentru întreg: filosoful pentru cetate (Platon), Maica Tereza pentru creștinătate; în alte situații, sunt căutate drept modele printre poeți, oratori, moraliști, juriști etc.¹⁴

Forța exemplului generic¹⁵ este vizibilă și în științe, nu doar în argumentarea cotidiană. Oamenii de știință reconstruiesc trăsăturile unei întregi specii de animale dispărute după un singur schelet; a fost și cazul omului de Neanderthal la un moment dat.

¹² Christian Plantin, *Dictionnaire de l'argumentation. Une introduction aux études d'argumentation*, Lyon, Ens Éditions, 2016, p. 262.

¹³ Vezi și *ibidem*, p. 264.

¹⁴ Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *Traité de l'argumentation*, Editions de l'Université de Bruxelles, 2008, p. 490.

¹⁵ Aceste două ultime paragrafe din subcapitolul 4.2. sunt preluate din articolul nostru „Holomerul și exemplul generic”, publicat în *Simpozionul Național Constantin Noica*, ediția a XII-a, București, Editura Academiei Române, 2020, p. 56.

În matematică, îndeosebi în geometria euclidiană, pentru a formula o teoremă, se raționează asupra unei singure figuri, iar argumentarea este corectă dacă raționarea asupra acelei figuri dă seama de toate figurile din specia sa¹⁶.

În practica argumentativă de zi cu zi, utilizarea exemplului oarecare sau a exemplului generic ridică unele probleme, dar judecarea atentă a fiecărei situații în parte le rezolvă. De pildă, observarea numărului de aripi ale unui corb ne permite să tragem concluzia că toți corbii au două aripi, dar observarea greutateii unui corb (300 g, să zicem) nu ne permite să tragem concluzia că toți corbii cântăresc 300 g¹⁷. Alegerea exemplului generic în calitate de model ridică, firește, probleme mari și stă în corectitudinea logică (dar și morală) de a aprecia forța alegerii modelului. De pildă, în America există dictonul referitor la „țara tuturor posibilităților”, țara în care oricine poate deveni miliardar, iar ca exemple sunt oferii indivizi care au reușit să devină miliardari precum Bill Gates sau Mark Zuckerberg (trebuie doar să faci ca ei); aceste propuneri de exemple nu par a fi potrivite, ele tind să devină totuși „ironii crude” pentru un „homeless” din New York, de pildă¹⁸. Iar uneori alegerea exemplului, deși pare inspirată, conduce la situații comice în argumentare: „Tatăl către fiu (...): «La vârsta ta, Napoleon era primul în clasă». Fiul (...): «La vârsta ta, era deja împărat»”¹⁹.

c. EXPLICAȚIA

Explicația ne arată „de ce” sau „cum” se întâmplă ceva. Să luăm din nou niște exemple relevante pentru contextul nostru:

- (17) Îmi bate inima tare. Am alergat mult, gen.
- (18) Am alergat, gen, să ajung la timp la școală.
- (19) Mirela a zâmbit. Gen, e de acord cu noi.

Am ales cele trei exemple în funcție de anumite clasificări²⁰. Astfel, (17) este o explicație funcțională, arată de ce bate inima tare. (18) este o explicație teleologică, prin care se arată scopul a ceva. (19) este o explicație interpretativă, prin care se elucidează sensul unui termen sau al unei stări de lucruri.

Explicațiile pot fi incluse în argumentare atunci când e cazul, pot sta pe post de premise, ca părți ale unui argument. În inferența prin cea mai bună explicație, se pornește de la niște premise referitoare la o stare de lucruri către o explicație pentru acea stare de lucruri. Premisele sunt enunțuri despre starea de lucruri ce urmează a fi explicată, explicația este un enunț prin care se arată de ce o stare de lucruri este așa cum este. Prin acest tip de argumentare, se răspunde la întrebarea „Care este cea mai bună explicație pentru existența acestei stări de lucruri?”, ca în exemplul următor:

¹⁶ Christian Plantin, *op. cit.*, p. 264.

¹⁷ *Ibidem*, p. 264.

¹⁸ Philippe Breton, *L'argumentation dans la communication*, Paris, La Découverte, 2016, p. 104.

¹⁹ Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *op. cit.*, p. 495.

²⁰ Lewis Vaughn, *The Power of Critical Thinking*, New York, Oxford, Oxford University Press, 2005, pp. 306–307. Vezi și Christian Plantin, *op. cit.*, p. 269.

Noul fundaș al echipei a aruncat mingea din nou.

Este nervos, gen.

Deci, fundașul este probabil nervos.

Schema acestei inferențe prin cea mai bună explicație este:

Fenomenul Q

E oferă cea mai bună explicație pentru Q

Deci, este probabil ca E să fie adevărată.

CONSIDERAȚIUNI FINALE

În urma analizei noastre, am constatat că, pe lângă noile semnificații căpătate de acest termen, demne de studiat mai ales de știința lingvisticii, termenul a păstrat și vechile sale semnificații cu relevanță logică. Și este chiar îmbucurător că, în acest context, le scoate în evidență, chiar în absența conștiinței utilizatorilor că îl folosesc în mod logic. „Înțelepciunea limbii”, pentru a prelua o expresie a lui Constantin Noica, găsește cumva resurse de a păstra înțelesurile vechi și profunde ale gândirii umane. Și mai îmbucurător este faptul că a păstrat aceste înțelesuri în condițiile în care tinerii folosesc termenul extrem de des în conversație, în mod abuziv s-ar putea spune. Dar acest ultim aspect ar merita studiat mai degrabă de psihologie și de sociologie, termenul devenind nu doar o obișnuință în dialog, ci și un mod de a arăta apartenența la o generație, un mod de a te exprima „șic”, în spiritul vremii tale; de altfel, am subliniat deja că fiecare generație are un set terminologic propriu, cu termeni privilegiați în dauna celor comuni sau aparținând generațiilor mai vechi.

Dar este acest tip de limbaj argumentare sau este el un limbaj ce reprezintă și operații logice? Da, în măsura în care el este purtător de sens; orice limbaj exprimă în cele din urmă și operații ale gândirii, iar gândirea este ghidată natural de principiile logicii (nerespectarea principiilor elementare ale logicii ar conduce imediat la incoerența discursului vorbitorilor și, mai departe, la imposibilitatea comunicării); aceasta nu înseamnă că nu se pot strecura în discurs și erori logice voite sau nevoite, contradicții, dar și acestea sunt corectate cumva de comunicatorii atenți. Oricum, apariția termenului „gen” în discursul tinerilor aduce un plus de logică în comunicare, întărește componenta argumentativă a discursului, cel puțin în înțelesurile prezentate mai sus, legate de raportul gen-specie, de exemplul generic și de explicație.